

Yeni Bir Alt Niş Olarak “Edebî Hüzün Turizmi” Üzerine Kavramsal Bir İnceleme

(A Conceptual Examination of “Dark Literary Tourism” as a New Sub-Niche)

Samet ÇEVİK^a

^a Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, Erdek Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı, Balıkesir-Türkiye
(scevik@bandirma.edu.tr) ORCID: 0000-0003-0859-6673

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş Tarihi (Received):

31.10.2023

Kabul Tarihi (Accepted):

07.12.2023

Anahtar Kelimeler:

Edebiyat Turizmi,
Hüzün Turizmi,
Edebî Hüzün Turizmi

Keywords:

Literary Tourism,
Dark Tourism,
Dark Literary Tourism

Makalenin Türü: İnceleme Makalesi

***Sorumlu Yazar:** Samet ÇEVİK

E posta: scevik@bandirma.edu.tr

Makalenin Künyesi: Çevik, S. (2023). Yeni Bir Alt Niş Olarak “Edebî Hüzün Turizmi” Üzerine Kavramsal Bir İnceleme, *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 26 (2), 267-302

DOI: 10.55931/ahbvtfd.1383638

Öz

Kültür turizmi ile miras turizminin nişleri olan edebiyat turizmi ve hüzün turizminin kesişiminden yeni bir alt niş olarak edebî hüzün turizmi ortaya çıkmıştır. Edebî eserlerden ilham alman ya da yazarların hayatlarıyla bağlantılı olan acı, ölüm ve korkuyla ilişkilendirilen destinasyonlar ve mekânlar bu alt niş kapsamında değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı, edebî hüzün turizmi kavramı ve temsillerine karşı bir anlayış geliştirmektir. Bu amaçla çalışmada edebî hüzün turizmi kapsamına giren ürün ve deneyimler ele alınmıştır. Edebî hüzün turizmi, hem edebiyat turizmi hem de hüzün turizminden motivasyonlar barındırmasından dolayı her iki nişe göre farklı deneyimler sağlayabilmektedir. Bu alt niş turistler açısından yazarlarla yakınlık ve bağlantı kurma, yazarların kendi hayatları üzerindeki etkilerini fark etme, yazarların koşullarını ve eserlerini nasıl meydana getirdiklerini idrak etme, edebî eserleri daha iyi anlama, tarihe tanıklık etme, geçmişle günümüzü karşılaştırabilme ve içsel yolculuk imkânı gibi kişisel farkındalık, toplumsal hafıza ve eğitimle ilgili alanlarda çeşitli deneyimler sunabilmektedir.

Abstract

From the intersection of literary tourism and dark tourism, which are the niches of cultural tourism and heritage tourism, a new sub-niche called dark literary tourism has emerged. Destinations and places associated with pain, death, and macabre inspired by literary works or connected to the lives of authors are evaluated within the scope of this sub-niche. The aim of this study is to foster comprehension of the concept of dark literary tourism and its representations. In pursuit of this purpose, the study delves into the products and experiences encompassed by dark literary tourism. Dark literary tourism, encompassing motivations from both literary tourism and dark tourism, can provide unique experiences that differ from both niches. This sub-niche can offer diverse experiences for tourists in the fields of personal awareness, social memory, and education, such as establishing proximity and connection with authors, recognizing authors' influence on their own lives, comprehending the creative processes and circumstances of authors, enhancing the understanding of literary works, witnessing history, comparing the past with the present, and providing an opportunity for an inner journey.

1. GİRİŞ

Niş, bir pazar bölümünün daha homojen alt bölümlerini ifade etmek için kullanılmaktadır (İslamoğlu, 2000: 249). Genellikle pazar bölümlendirmesi sonucu ortaya çıkan niş pazarlar ise farklı faydalar arayan veya spesifik ihtiyaçları bulunan küçük tüketici gruplarını kapsamaktadır (Altunışık vd., 2020: 224). Turizmde niş alanlar; bireylerin özel ilgilerine göre şekillenen, merak uyandıran, pazardaki boşlukları işlevsel olarak dolduran konuları kapsamaktadır (Tanrısever, 2022). Niş turizm ürünleri, kitle turizmi ürünlerine göre genellikle farklı istek ve beklentileri olan daha az sayıda turisti hedeflemektedir (Göral, 2018). Yayla turizmi, macera turizmi, akarsu turizmi, golf turizmi, çiftlik turizmi, şarap turizmi, kuş gözlemciliği, şehir turizmi, diaspora turizmi, düğün turizmi, fotoğraf turizmi gibi turizm türleri, niş turizm kapsamında değerlendirilen türlerden bazılarıdır (Göral, 2018; Tanrısever, 2022; Uçkun ve Çeltek, 2004). Bu çalışmanın odaklandığı edebiyat turizmi ve hüznün turizmi de niş turizm türleri arasındadır.

Edebiyatla ilişkilendirilmiş yerlere seyahat etmeyi içeren (Baleiro ve Quinteiro, 2018) bir turizm türü olarak edebiyat turizmi, kültür ve miras turizminin daha geniş bir çerçevesi olan yaratıcı turizm içinde, medyayla ilgili turizmi kapsayan bir niş olarak kabul edilmektedir (Hoppen vd., 2014: 40). Hüznün turizmi de benzer şekilde yakın tarihteki insanlık dışı eylemler ve acı olaylar ile bunların medyada temsil edilmesinin kesişim noktasında konumlanmış olup (Foley ve Lennon, 1996) duygusal ve siyasi yönü ağır basan, pazarlanması kolay miras ürünlerini içermektedir (Stone, 2006). Bu iki nişin kesişimi ise edebî hüznün turizmi adlı yeni bir alt niş meydana getirmiştir.

Edebî hüznün turizmi en genel şekliyle “*edebî metinler ve yazar biyografileri aracılığıyla ortaya çıkan hüznün noktalarına (black spots) yapılan seyahatler*” şeklinde tanımlanabilir (Baleiro ve Coelho-Florent, 2023: 40). Bu bağlamda yazarların mezarlarını, mahkûm oldukları hapisane müzelerini ziyaret etme; gotik, suç, korku ve soykırım edebiyatına dair edebî eserlerden ilham alınarak yapılan seyahatler; yazarları anma etkinliklerine katılma edebî hüznün turizminin temel ürünleridir (Baleiro, 2023a; Baleiro ve Coelho-Florent, 2023; Busby, 2022; Çevik, 2022b).

Uluslararası turizm literatürüne *dark literary tourism* adıyla giren kavram, henüz ulusal turizm literatüründe yer bulmamıştır. *Dark literary tourism* Türkçe’ye kara edebiyat turizmi olarak çevrilmektedir. Ancak ulusal turizm literatüründe *dark tourism* için daha çok hüznün

turizmi ismi kabul gördüğü için bu alt nişin edebî hüznün turizmi ismiyle kullanılmasının yazar tarafından daha uygun olacağı düşünülmüştür. Geçmiş yıllarda edebî hüznün turizmi kapsamına giren ürünleri içeren çok sayıda çalışma yürütülmüş olmasına rağmen bu çalışmalarda edebî hüznün turizmi terimi kullanılmamıştır. Başka bir deyişle bu alt nişin kavram olarak uluslararası turizm literatürüne girmesi de çok yenidir. Edebî hüznün turizmine dair farkındalığı artırmak ve bu turizm türünün temsillerini tartışmak üzere 2021 yılında CETT-UB Barselona Turizm, Konaklama ve Gastronomi Okulu, CITUR Algarve (Turizmde Araştırma, Geliştirme ve İnovasyon Merkezi) ve Algarve Üniversitesi İşletme, Konaklama ve Turizm Fakültesi tarafından edebî hüznün turizmi temalı uluslararası bir sempozyum düzenlenmiştir. Ardından aynı amaçlarla 2022 yılında CETT-UB'nin Turizm, Kültür ve Bölge Araştırma Grubu (TURCIT) tarafından yayınlanan *Tourism & Heritage Journal* Cilt 4'ün teması edebî hüznün turizmi olarak belirlenmiştir.

Bu çalışma, henüz ulusal turizm literatüründe kavram olarak kullanılmayan edebî hüznün turizmine dair anlayışın ulusal yazındaki gelişimine katkı sağlamak amacıyla yürütülmüştür. Bu amaçla çalışmada öncelikle edebiyat turizmi ve hüznün turizmi ayrıntılı bir şekilde ele alındıktan sonra edebî hüznün turizmi kapsamına giren yazar mezarları, yazarların tutuklu kaldıkları hapisaneler, kurgusal edebî eserlerden ilham alınan seyahatler, yazarları anma etkinlikleri ve edebiyat festivalleri incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise edebî hüznün turizmine katılımı teşvik eden motivasyonlar ve elde edilen deneyimler odağında bir değerlendirme sunulmuştur. Çalışmanın, henüz ulusal turizm literatüründe yer bulmamış olan bir alt nişi incelemesi açısından literatüre katkı yapacağı ve gelecekteki çalışmalara yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

2. EDEBİYAT TURİZMİ

Edebiyat turizmi en basit şekliyle “*edebî tasvirlerle veya edebî figürlerle bağlantılı olan yerlerle ilişkilendirilen bir turizm türü*” şeklinde tanımlanmaktadır (Squire, 1996: 119). Edebiyat turizmini edebî mekânlar odağında ele alan Butler (2000: 360), edebiyat turizmini “*belirli mekânları ziyaret etme ana motivasyonunun edebiyata duyulan ilgiyle ilişkilendirildiği bir turizm türü*” şeklinde tanımlamış ve söz konusu mekânları, geçmiş ve şimdiki yazarların evleri (yaşayan ve ölmüş olanlar), edebiyatta tanımlanan gerçek ve efsanevi mekânlar ve edebiyatta yer alan karakterlerin ve olayların ilişkilendirildiği mekânlar olarak belirtmiştir.

Edebiyat turizmi literatüründe turistler, içsel itici faktörlerine göre edebiyat turisti ve edebî hacı (*literary pilgrim*) olarak iki şekilde değerlendirilmektedir. Edebî hacı, edebî hafıza için kutsal olan yerleri arayan kişidir. Yazarların doğduğu evler, mezarları, uğrak yerleri ve edebî eserlerin geçtiği yerler edebî hacılar için en yaygın mekânlardır (Westover, 2022: 69). Edebiyata hâkim, kültürel sermayesi bu tür bir mirası takdir etmeye ve anlamaya yetecek şekilde eğitilmiş olan edebî hacılar (Herbert, 2001), tutkuyla, yazarın, eserin ya da karakterin evrenine ait olma hayaliyle ve bu alanla etkileşime girebilme arzusuyla motive olur. Edebiyat turistleri ise başlangıçta edebî mekânlarla daha az duygusal ve daha mantıklı bir bağlantıya sahiptirler. Edebî bir mekânı daha az veya belirli bir derecede bilgiyle ziyaret edebilirler, bu deneyimde önceki bilgileri arar, tanır ve doğrularlar (Baleiro ve Quinteiro, 2018). Edebî hacılar daha çok yazara yakın olma, yazarla duygusal ve manevi bir bağ kurma, yazarı saygıyla anma gibi motivasyonlara sahipken (Baleiro, 2022; Brown, 2016; Herbert, 2001) edebiyat turistlerinin motivasyonları çeşitlilik gösterebilir. Edebiyat turistleri; edebî mekânları deneyimleme, yazar ve edebî dünyası hakkında bilgi arama, edebî eserleri daha iyi anlama, edebî eseri yeniden yaşama ve eserde geçen yerlerle kendi zihinsel imajını karşılaştırma, eğitim, nostalji, rekreasyon, edebiyatla ilgili etkinliklere katılma (fuar, festival vb.), kitapçıları ziyaret etme, edebiyat otellerinde konaklama, hayata estetik katma arzusu gibi motivasyonlarla edebiyat turizmi deneyimi yaşayabilirler (Baleiro, 2022; Baleiro vd., 2022; Bu vd., 2021; Çevik, 2018; Gentile ve Brown, 2015).

Edebiyat turizmine olan ilginin artması ve bu alandaki akademik araştırmaların çoğalmasıyla birlikte edebiyat turizminin kapsamı da giderek genişlemektedir. Butler'in 1986 yılında yayımlanan *Literature as an Influence in Shaping the Image of Tourist Destinations* isimli çalışmasında 4 kategoriye ayırdığı edebiyat turizmi, sonraki araştırmalarda yeni önerilerle birlikte 9 farklı türe ayrılmıştır (Busby ve Klug, 2001; Busby ve Laviolette, 2006; Çevik, 2022a; Mintel, 2011). Tablo 1, edebiyat turizmi türlerini göstermektedir.

Tablo 1. Edebiyat Turizmi Türleri

1. Yazarla Bağlantılı Gerçek Mekânlara Yapılan Seyahatler	Butler (1986)
2. Kurgusal Eserlerle Bağlantılı Mekânlara Yapılan Seyahatler	
3. Edebî Figürlere Hitap Eden Destinasyonlara Yapılan Seyahatler	
4. Bir Yazarın ya da Eserin Popülaritesine Dayanan	

Destinasyonlara Yapılan Seyahatler	
5. Gezi Yazarlığı	Busby ve Klug (2001)
6. Film Kaynaklı Edebiyat Turizmi	Busby ve Laviolette (2006)
7. Edebiyat Festivalleri	Mintel (2011)
8. Kitapçı Turizmi	
9. Edebiyat Otelleri	Çevik (2022a)

Kaynak: (Butler, 1986; Busby ve Klug, 2001; Busby ve Laviolette, 2006; Çevik, 2022a; Mintel, 2011).

Butler (1986), mekân odaklı ve destinasyon odaklı olarak edebiyat turizmini dört kategoriye ayırmıştır. Buna göre ilk kategori olan yazarla bağlantılı gerçek mekânlar, edebiyat turizminin en güçlü kaynaklarından biri olarak görülmektedir (Robinson, 2002). Bu mekânlarla ilgili olarak Eagle ve Carnell, 1977 yılında yayınlanan *The Oxford Literary Guide to the British Isles* isimli eserlerinde yazarlarla bağlantılı bu mekânların cezbedici özelliğinin bir yazarın doğduğu evi ziyaret etmek, onun çocukluğunun geçtiği çevreyi düşünmek, eserlerine ilham veren yerleri birebir görmek, mezar taşında ya da kamusal anıtında ona saygıda bulunmak gibi deneyimlerle turistleri birer hacıya dönüştürdüklerini vurgulamışlardır (Eagle ve Carnell, 1977'den akt. Butler, 1986: 115). Bu mekânlar, turistlere çeşitli duygusal deneyimlerle birlikte otantiklik deneyimi de sunmaktadır (MacLeod, 2021; Robinson, 2002). Yazar evlerinde otantiklik, temsil ettiği yazarla nesnenin doğrudan bir bağlantısı veya birlikteliği olduğu fikrine dayanmaktadır ve bu mekânlardaki otantik nesnelere, bütünlük duygusunu korumayı başarmış olup değişikliklere veya tadilatlarla uğramış olsalar bile temel nitelikleri bozulmayan, tarihsel değere sahip olan nesnelere (Hunter, 2015). Türkiye'deki yazar evleri arasında İstanbul'da Aşiyân Müzesi, Sait Faik Abasıyanık Müzesi, Yahya Kemal Müzesi, Orhan Kemal Müzesi, Kemal Tahir Müzesi, Adam Mickiewicz Müzesi, Haldun Taner Müze Evi; Ankara'da Mehmet Akif Ersoy Evi Müzesi; İzmir'de Necati Cumalı Anı ve Kültür Evi; Hatay'da Cemil Meriç Müzesi; Diyarbakır'da Cahit Sıtkı Tarancı Evi Kültür Müzesi, Ziya Gökalp Müzesi; Sivas'ta Âşık Veysel Müzesi; Tekirdağ'da Namık Kemal Evi; Kastamonu'da Rıfat Ilgaz Kültür ve Sanat Evi; Balıkesir'de Sabahattin Ali Anı Evi gibi örnekler yer almaktadır.

Butler'in (1986) sınıflandırmasındaki ikinci kategori, kurgusal edebiyatla ilişkili mekânları ve destinasyonları keşfetmek veya kurgusal karakterler ve eserlerden ilham alınarak

oluşturulmuş yerleri ziyaret etmek gibi aktiviteleri içermektedir. Türkiye’de bu kategorideki en tipik örnek İstanbul Çukurcuma’da bulunan Masumiyet Müzesi’dir. Üçüncü kategori, edebî figürlere hitap eden destinasyonlara yapılan seyahatlerdir. Bu destinasyonlar, popülerliklerini bu ünlü yazarlarla olan bağlantılarından almaktadır. Örnek vermek gerekirse Burgazada, Sait Faik Abasıyanık ile özdeşleşmiş bir destinasyondur. Butler’in (1986) dördüncü kategorisi, üçüncü kategori ile benzeşmekle birlikte aralarındaki fark, bu kategoride edebiyatın bir bölgenin kendi başına bir turistik destinasyon haline gelmesindeki öncelikli rolünün vurgulanmasıdır.

Busby ve Klug (2001: 321), “mekânların ve insanların yeniden yorumlanarak geniş kitlelerle iletişim kurulan bir araç” olarak tanımladıkları gezi yazarlığını, çok geniş bir kategoriye temsil etmesi gerekçesiyle beşinci edebiyat turizmi türü olarak önermişlerdir. Giderek büyüyen bir türü temsil eden seyahat edebiyatı kapsamındaki kitaplar, rehberler, dergiler, gazeteler, internet siteleri, çevrimiçi platformlar özellikle seyahatten önce turistlerin kararlarını, motivasyonlarını ve beklentilerini etkileme gücüne sahiptir (Frost ve Frost, 2022). Altıncı edebiyat turizmi türü Busby ve Laviolette (2006) tarafından önerilen film kaynaklı edebiyat turizmi türüdür. Birçok kurgusal eser filme ya da diziye de uyarlandığından bu edebiyat turizmi türü, kitabı okuyan ve filmi izleyen turistlerin filmin çekildiği ya da film için oluşturulan bölgelere yaptığı ziyaretleri ifade etmektedir.

Londra merkezli bir pazar araştırma şirketi olan Mintel (2011) tarafından edebiyat turizminin yedinci ve sekizinci türleri olarak edebiyat festivalleri ve kitapçı turizmi önerilmiştir. Edebiyat festivalleri, kitapçılar ve yayıncıların okuyucu kitlesini çekmek amacıyla kullandığı yaratıcı pazarlama stratejileri (kitap imza etkinlikleri, kitap fuarları ve kitap festivalleri gibi), okumayı teşvik etmeyi amaçlayan destekleyici kültürel politikalar ve kültürel araçların taahhüdü gibi faktörlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan etkinliklerdir (Sapiro, 2016: 13). Kitapçı turizmi ise turistlerin rehber kitaplar ve haritalar gibi destinasyonla ilgili eserler veya yerel yazarlar tarafından yazılan kitaplar için yerel kitapçıları ziyaret etmesidir. Kitapçı turizmi, sadece yerel ekonomilere katkı sağlamakla kalmayıp toplum ilişkilerini geliştirmekte, insanların edebî ürünlerle temasını teşvik etmekte ve okumayı özendirme açısından önemli bir sosyal rolü olduğu kabul edilen bir turizm türüdür (de Sousa, 2022). Özellikle Avrupa’da önemli bir turizm ürünü olarak görülen kitap köyleri de bu türün içinde değerlendirilmektedir. Jenkins ve Lund (2022: 334) kitap köylerini, “kitapları inceleme ve satın alma amaçlarına

dayalı olarak kalıcı turistik cazibe merkezleri olan destinasyonlar” şeklinde tanımlamışlardır. Edebiyat turizmi türlerine ilişkin son öneri ise Çevik (2022a) tarafından yapılmıştır. Çevik’in 57 edebiyat temalı oteli incelediği çalışmasının sonucunda edebiyat otelleri, farklı özellikleri olan beş kategoriye ayrılmış ve her bir türdeki otelin farklı motivasyonları olan turistlere hitap ettiği ve farklı deneyimlere imkân verdiği ortaya çıkmıştır. Edebiyat otellerinin sadece konaklama yapılan bir seyahat aracından öte seyahatin temel motivasyonu olma özelliği taşıdığını belirten yazar, edebiyat otellerini dokuzuncu edebiyat turizmi türü olarak önermiştir.

3. HÜZÜN TURİZMİ

Uluslararası literatürde yaygın olarak *dark tourism* ismiyle anılan hüzün turizmine dair ilk tanımı yapan Foley ve Lennon (1996: 198), hüzün turizmini “*gerçek ve metalaştırılmış ölüm ve felaket bölgelerinin sunulmasını ve ziyaretçiler tarafından tüketilmesini içeren bir turizm türü*” şeklinde tanımlamışlardır. Seaton (1996), hüzün turizminin yeni bir olgu olmadığını, aksine Ortaçağ'a kadar uzanan *thanatopsis* (ölüm üzerine düşünceler) geleneğinin bir sonucu olduğunu vurgulayarak bu turizm çeşidinin *thanatopsis*'in seyahat boyutu olduğunu belirtmiştir. Bu olguya *thana turizm* adını veren Seaton (1996: 240) *thana turizmi*, “*özellikle, ancak bununla sınırlı olmamak şartıyla, tamamen ya da kısmen sembolik veya gerçek ölümle karşılaşma arzusu tarafından motive edilen bir yer ziyareti*” şeklinde tanımlamıştır. Blom (2000: 32) ise ölüm turizmi (*morbid tourism*) ismini kullanarak “*bir yandan beklenmedik ölümlere odaklanarak hızla geniş bir kitleyi çekmeyi amaçlayan, diğer yandan yapay ölümle ilgili çekiciliklere odaklanan bir turizm türü*” şeklinde bir tanım getirmiştir.

Seaton (1996), hüzün turizmine dair beş farklı seyahat aktivitesini içeren bir tipoloji geliştirmiştir. İlk grubu, ölüm cezası almış kişilerin ölüm anına şahit olmak için yapılan seyahatler oluşturmaktadır. Bu seyahatlerin hüzün turizminin en güçlü biçimi olduğunu ve aynı zamanda modern toplumlar tarafından ahlaki olarak çok eleştirildiğini belirten Seaton, yine de bu seyahatlerin geçmişte gladyatör dövüşleri, Roma'daki Hıristiyan şehitlikleri ve 1868'e kadar İngiltere'de yasal olan siyasi idamlar ve kamusal infazlar gibi faaliyetlerle oldukça yaygın olduğunu da eklemiştir. İkinci grubu, hüzün turizminin en yaygın biçimi olan kitlesel ve bireysel ölüm alanlarını görmek için yapılan seyahatler oluşturmaktadır. Üçüncü grup, mezarlıklar, anıtlar ve savaş alanlarının bulunduğu yerlere yapılan seyahatleri içermektedir. Dördüncü grup, ölümün materyal kanıtlarını veya sembolik temsillerini izlemek

için ölümle ilişkilendirilmemiş yerlere yapılan seyahatleri kapsamaktadır. Bu amaçla kurulmuş müzeler, bu grubun en tipik ürünüdür. Beşinci grup ise ölümün yeniden canlandırıldığı etkinliklere katılmak için yapılan seyahatleri içermektedir. Bu gösteriler dini sunumlar olabileceği gibi savaş sahnelerinin yeniden canlandırıldığı etkinlikler şeklinde de görülebilmektedir.

Sharpley (2005) ise hüznün turizmi tipolojisi geliştirirken sadece turistlerin deneyimlerini değil aynı zamanda hüznün turizmi arzını da ele almak gerektiğini savunmuştur. Buna göre yazar, soluk (*pale*) turizm, gri turizm talebi, gri turizm arzı ve kara (*black*) turizm olmak üzere dört farklı hüznün turizmi türü belirlemiştir. Soluk turizmde başlangıçta turistik çekicilik olarak tasarlanmamış alanlar ziyaret edilirken ölüme olan ilgi hafif düzeydedir. Gri turizm talebi, başlangıçta hüznün turizmi alanı olarak amaçlanmamış alanları ziyaret eden, ölüme derin bir ilgi duyan turistleri içermektedir. Gri turizm arzı, ölümle ilgili temalara odaklanarak bilinçli bir şekilde kurulan alanları kapsar ve ziyaretçiler temel motivasyon kaynakları ölüm olmasa da bu alanlara çekilirler. Kara turizm ise hüznün turizminin en otantik versiyonu olarak derin bir ölüm merakını tatmin etmeyi amaçlayan deneyimlerin bilinçli olarak sunulmasıdır. Stone (2006) ise Sharpley'in (2005) bu sınıflandırmasından yola çıkarak hüznün turizmi arzına göre en karanlıktan en hafife doğru giden (en karanlık > daha karanlık > karanlık > hafif > daha hafif > en hafif) hüznün turizmi ürünlerini içeren bir çerçeve sunmuştur. En karanlık tarafta yer alan hüznün turizmi ürünleri, ölüm ve acının mekânları olarak daha yüksek bir politik etki ve ideolojinin hâkim olduğu, tarihi, eğitsel, anma ve otantik özellikleri bulunan ürünlerdir. En hafif tarafta yer alan hüznün turizmi ürünleri ise acı ve ölümle ilişkilendirilen mekânlar olarak daha düşük bir politik etki ve ideolojinin hâkim olduğu, mekânsal otantikliğin bulunmadığı, duygusallığın ön planda olduğu, eğlence odaklı, ticarileştirilmiş mekânlardır. Stone, en karanlıktan en hafife doğru giden hüznün turizmi ürünlerini şu şekilde sıralamıştır: karanlık soykırım kampları > karanlık sergiler > karanlık tapınaklar > karanlık zindanlar > karanlık dinlenme yerleri > karanlık çatışma alanları > karanlık eğlence mekânları.

Hüznün turizmi ile ilgili araştırmalar geliştikçe hüznün turizmi ile ilişkilendirilen türler de çoğalmaktadır (Alili, 2017; Tarıncı ve Kılınç, 2019; Yılmaz, 2023). Tablo 2, hüznün turizmi türlerini göstermektedir.

Tablo 2. Hüzün Turizmi Türleri

1. Savaş Alanları Turizmi
2. Sıcak Savaş Turizmi
3. Hapishane Turizmi
4. Mezarlık Turizmi
5. Soykırım Turizmi
6. Afet (Felaket) Turizmi
7. Nükleer (Atomik) Turizm
8. Son Şans Turizmi
9. Yoksulluk Turizmi
10. İntihar Turizmi
11. Hayalet Turizmi

Kaynak: Alili (2017), Tarıncı ve Kılıncı (2019) ve Yılmaz'ın (2023) çalışmalarından derlenerek oluşturulmuştur.

Bir ülkenin kültürel mirasının ikonik mekânlarından olan savaş alanları, derin tarihi, kültürel, milliyetçi ve ahlaki anlamlara sahiplerdir ve hem yerel hem de ulusal düzeyde insanlara hitap ederler. Belirgin bir kimlik hissi taşıyan bu alanlar farklı zihinsel ve duygusal tepkilere neden olabilirler (Miles, 2012). Önemli bir turistik aktivite olarak ortaya çıkan savaş alanları turizmi, zamanla savaş alanları ve müzelerin ötesine geçerek yeniden canlandırmalar, alternatif tarihler ve askeri faaliyetle ilişkilendirilen mekânların eklenmesi gibi yeni deneyimlerle kapsamını genişletmiştir (Prideaux, 2007). Türkiye’de Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, Başkomutan Tarihi Milli Parkı ve Sarıkamış bu kapsamdaki önemli alanlar arasındadır. Savaş alanları turizminin bir alt nişi olan sıcak savaş turizmi ise bireylerin çeşitli motivasyonlarla savaş sürerken ya da iyileştirme çalışmaları başlamadan önce savaşın yarattığı yıkımı hemen görmek için gerçekleştirdikleri seyahatleri kapsamaktadır (Dündar, 2022).

Atıl cezaevlerinin müzelere ve kültürel miras alanlarına dönüşmesi, geçmişteki ceza ve hapis biçimleriyle ilişkilendirilen popüler bir turistik deneyim haline gelmiştir (Strange ve Kempa, 2003). Hapishane müzeleri, bir cezaevinin nasıl olabileceğine dair bir bakış açısı sunmaktadır. Bu müzeler; orijinal veya restore edilmiş hücreler, hücre blokları ve katların yanı sıra

genellikle hapisane hatıra eşyalarını, arşiv fotoğraflarını, hapisane hayatının belgelerini, hapisane donanımını, ele geçirilen silahları ve kaçak malzemeleri, araçları, idam cezası yönetimi ile ilişkili odaları ve mahkûmların sanat ve el sanatlarının örneklerini sergilemektedir (Ross, 2012). Sinop Tarihi Cezaevi Müzesi ve Ankara Ulucanlar Cezaevi Müzesi Türkiye’de bu türdeki en dikkat çekici örneklerdir.

Mezarlık turizmi, ölüm ritüellerini turistik aktiviteler olarak içeren ve turistlere çeşitli kültürlerin ölüm kavramına nasıl yaklaştığını gözlemlene şansı sunan bir türdür (Venbrux, 2010: 41). Hüzün turizminde önemli bir yeri olan mezarlıklar, çoğu zaman turizm pazarlamacıları tarafından bir alanı ziyaret etmeye teşvik etmek, peyzaj ve mimari yapının bütünlüğünü korumak ve yerel çevrenin ekolojisini sürdürmek için bir mekanizma olarak kullanılmaktadır (Stone, 2006: 154). Raine (2013), mezarlıklar gibi gömü alanlarını ziyaret eden turistlere dair bir tipoloji geliştirmiştir. Raine, ziyaretçileri motivasyonlarına göre dört boyutta, en karanlıktan en hafife doğru giden dokuz kategoriye ayırmıştır: Kendini adama (matem tutanlar, hacılar); deneyim (aşırı derecede meraklılar, heyecan arayanlar); keşif (bilgi arayanlar, hobileriyle uğraşanlar) ve rastlantısal (gezginler, günlük hayattan uzaklaşmak isteyenler, pasif rekreasyon meraklıları).

Hüzün turizminin bir diğer türü olan soykırım turizmi, soykırımın ve vahşetin yaşandığı soykırım kampları gibi alanların ziyaret edilmesini içermektedir (Stone, 2006). Bu alanlar turistler tarafından genellikle merak, mutlaka görülmeye değer yerler arasında sayılmaları ve geçmişte yaşananları öğrenme, anlama ve doğrulama ihtiyacı gibi sebeplerle ziyaret edilmektedirler (Biran vd., 2011; Isaac ve Çakmak, 2014). Polonya’daki Auschwitz-Birkenau Anıt ve Müzesi (Biran vd., 2011; Keil, 2005), Hollanda’daki Westerbork Transfer Kampı (Isaac ve Çakmak, 2014) ve Washington D.C.’de bulunan ABD Soykırımı Anma Müzesi (Lennon ve Foley, 1999) bu türün örnekleri arasındadır.

Afet turizmi, bir felaketin etkilediği bölgeleri görmek amacıyla öncelikle rekreasyonel veya eğlence amaçlı seyahat olarak tanımlanmaktadır (Kelman ve Dodds, 2009: 273). Afet turisti, yardım etmek amacıyla değil felaket sonrası gözlemlene isteğiyle bölgeye seyahat eden kişidir (Shondell Miller, 2008). Turistlerin afet bölgelerine seyahat etmelerindeki en önemli motivasyon unsurları arasında eğitimle ilgili nedenler, merak ve boş zaman etkinlikleri yer almaktadır (Yan vd., 2016). Nükleer felaketlerin yaşandığı alanlara seyahatler ise nükleer (atomik) turizm kapsamında ele alınmaktadır. Hiroşima Barış Anıtı Müzesi, Çernobil,

Nagasaki Barış Parkı ve Atom Bombası Müzesi, bu turizm türüne verilebilecek örnekler arasında yer almaktadır (Mažeikienė ve Gerulaitienė, 2018).

Son şans turizmi, turistlerin yok olmakta olan doğal güzellikleri ya da kaybolmakta olan doğal ve sosyal mirası aradıkları bir niş turizm pazarı olarak tanımlanmıştır (Lemelin vd., 2010: 478). Kılıç ve Yozukmaz (2020), son şans turizmini Türkiye örneğinde değerlendirdikleri çalışmalarında Allianoi Antik Kenti, Zeugma Antik Kenti, Salda Gölü, Pamukkale ve Hasankeyfi Türkiye'deki potansiyel son şans turizmi destinasyonları arasında değerlendirmişlerdir.

Hüzün turizminin bir diğer türü ise 1990'ların ortalarında ortaya çıkan yoksulluk turizmidir. Şehirlerin en dezavantajlı bölgelerini ziyaret etmeyi kapsayan yoksulluk turizmi kapsamında genellikle uluslararası turistlere yönelik rehberli turlar düzenlenmektedir. Bu turların düzenlendiği destinasyonlar arasında Güney Afrika'da Johannesburg ve Cape Town; Brezilya'da Rio de Janeiro; Hindistan'da Mumbai, Delhi ve Kolkata şehirleri yer almaktadır (Rolfes, 2009).

İntihar turizmi, bir bireyin kendi yaşamına son verme niyetiyle belirli bir destinasyona seyahat etmesini ifade etmektedir. İntihar etme niyetiyle önceden planlı bir şekilde seyahat eden bireyler kişisel, kültürel veya dini sembolik taşıyan bir mekân tercih edebilirler ve sıklıkla intihar noktaları olarak bilinen, yüksek intihar oranlarıyla ilişkilendirilen bölgeleri tercih ederler. Golden Gate Köprüsü (San Francisco / ABD), West Gate Köprüsü (Melbourne / Avustralya), Nanjing Yangtze Nehri Köprüsü (Çin), Niagara Şelalesi (Kanada), intihar ormanı olarak da bilinen Aokigahara Ormanı (Fuji Dağı / Japonya) bu intihar noktalarından bazılarıdır (Zhi vd., 2019).

Hayalet turizmi, genellikle hayaletlerle karşılaşma isteği ve doğüstü olaylara olan ilgiyle mezarlıklar, perili evler, kaleler ve tarihi kasabalar gibi ruh dünyası ile ilişkilendirilen yerlere yapılan ziyaretleri kapsamaktadır (Garcia, 2012: 14). Holloway (2010) çalışmasında hayalet turizminin üç temel unsuru olduğuna değinmiştir. Birincisi, hayaletlere ev sahipliği yaptığını iddia ederek konukları çekmeye çalışan otellerdir. İkincisi, turistlere hayalet avına çıkma şansını sunan şirketlerdir. Üçüncüsü ise hayalet turları ve hayalet yürüyüşleridir. Bu turlar, uluslararası bir fenomen haline gelmiş olup ABD, Avrupa, Avustralya ve Yeni Zelanda'daki çoğu büyük şehirde düzenlenmektedir. Dancausa vd. (2023), yenilik ve duygusal deneyim arayışı, heyecan arayışı, eğlence, alışılmadık mekânları deneyimleme arzusu gibi

motivasyonların hayalet turistlerinin davranışsal niyetlerini etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Buna ek olarak, organize hayalet turlarının da turistlerin bu turizm türünü deneyimleme isteklerini etkileyen önemli bir unsur olarak ortaya çıktığı görülmüştür.

4. EDEBÎ HÜZÜN TURİZMİ

Uluslararası turizm literatüründe *dark literary tourism* olarak geçen edebî hüznün turizmi, edebî metinler ve yazarların biyografilerinin aracılığıyla ortaya çıkan ölüm, acı ve ürkütücü olaylarla ilişkilendirilen yerlere yapılan ziyaretleri kapsamaktadır (Baleiro, 2023a). Çalışmanın bu bölümünde edebî hüznün turizmi kapsamına giren yazar mezarları; yazarların mahkûm oldukları hapisane müzeleri; gotik, suç, korku ve soykırım türündeki edebî eserlerden ilham alınan seyahatler; yazarları anma etkinlikleri ve edebiyat festivalleri ele alınmıştır.

4.1. Yazar mezarları

Mezarlık turizmi kapsamında yazar mezarlarına yapılan ziyaretler, edebî hüznün turizminin en önemli ürünlerinden birini oluşturmaktadır. Robinson (2002), yazarın varlığının somut göstergesi olarak halka açık bir şekilde ziyaret edilebilecek mezarlar ve anıtların turizm endüstrisi için önemli ürünler olduğuna değinmiştir. Yazar mezarları, destinasyonlarda oluşturulan biyografik edebî rotaların (MacLeod vd., 2009) önemli bir unsurunu oluşturarak edebî hac yolculuğunun odak noktası haline gelirler.

Yazar mezarları özellikle Avrupa'da önemli turistik çekicilikler arasında yer almaktadır. 2010 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotası olarak tescillenen, 21 ülkenin dâhil olduğu Avrupa Mezarlıklar Rotası içerisinde çok sayıda yazar mezarının da bulunduğu rotalar belirlenmiştir (Avrupa Konseyi, t.y.). Örneğin, Fransa Paris'te yer alan ve aralarında Marcel Proust, Honore de Balzac, Pierre Bourdieu, Oscar Wilde, Moliere gibi yazarların mezarlarının bulunduğu Père Lachaise Mezarlığı bunlardan biridir. Père Lachaise Mezarlığı oldukça popüler olup yılda yaklaşık 3 milyon turist tarafından ziyaret edilmektedir (Işık ve Balcı, 2023). Sadece yazar mezarlarının bulunduğu bir rota örneği ise çok sayıda şair ve yazarın mezarının bulunduğu Slovenyalı Şairler ve Yazarlar Rotası'dır (European Cemeteries Route, t.y.). Avrupa Mezarlıklar Rotasına dahil olmayan Türkiye'de ise Işık ve Balcı'nın (2023) da vurguladığı gibi yazar mezarlarının ziyaret edilme geleneği, Avrupa'nın aksine çok yaygın bir durum değildir. Yazarlar, Edirnekapı Mezarlığı ve Karacaahmet Mezarlığı gibi mezarlıklarda Türk Edebiyatı'nın çok önemli ustalarının mezarlarının bulunduğunu ancak bu yazar

mezarları için rotalar oluşturularak bu mezarlıkların birer turistik destinasyona dönüştürülmediğini belirtmişlerdir. Işık ve Balcı, çalışmalarında Aşiyen Mezarlığı için bir rota önerisi sunmuşlardır. Yazarlar çalışmalarında büyük okur kitleleri olan, eserleri yabancı dillere çevrilen ve dolayısıyla uluslararası üne de sahip olan ve mezarları konum olarak birbirine yakın olan Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal Beyatlı, Özdemir Asaf, Orhan Veli Kamık, Turgut Uyar, Tezer Özlü, Edip Cansever ve Atilla İlhan'ı önerdikleri rotaya dahil etmişlerdir.

Westover (2009), kitaplar gibi bedenlerin de manevi aleme erişim sağlayan fiziksel nesnelere olduğunu ve edebî hac ziyaretlerinin, kaybolmuş geçmişe dalma ve ölümlerle buluşma girişimlerini içerdiğini ileri sürmüştür. Bu kapsamda yazar, bu ziyaretlerin hayal güçlerini ve edebi hassasiyetlerini sınamak amacıyla edebî hacılara bir fırsat sunduğunu ifade etmiştir. Raine (2013) ise John Bunyan, Daniel Defoe, William Blake gibi ünlü edebiyatçıların mezarlarının bulunduğu Londra'daki Bunhill Fields Mezarlığı'nda gerçekleştirdiği çalışmada ünlülerin mezarlarına yapılan bu hac ziyaretlerini, insanların bir güç ve ölümlerle mistik bir bağlantı deneyimlemek istedikleri teorisiyle açıklamıştır. Brown (2016), Jean-Paul Sartre ve Simone de Beauvoir'in mezarlarını ziyaret eden turistlerin motivasyonlarını ve deneyimlerini açığa çıkarmayı amaçladığı çalışmada edebî hacıların motivasyonlarını yazarla bir yakınlık kurma, bağlantı ve ortaklık kurma isteği, yazara saygı gösterme, kendi hayatları üzerinde düşünme ve yazarın kendi hayatlarına olan etkisini sunma ve bir hediye/adak bırakma şeklinde sıralamıştır. Brown, mezarlara hediyeler bırakmanın edebî hacıların önemli bir özelliği olduğunu belirtmiştir. Bırakılan bu objeler, sadece yazara saygı gösterme arzusundan değil aynı zamanda onunla bir yakınlık kurma arzusundan da kaynaklanmaktadır. Örneğin, mezarlara en çok bırakılan objelerden olan sigara paketleri hem Sartre'nin hem de de Beauvoir'in çok sigara içmesinden kaynaklanan bir farkındalığı temsil etmektedir. Mezarlara bırakılan notlar ise yazarların ziyaretçilerin hayatlarına olan etkilerini açığa çıkaracak niteliktedir. Dolayısıyla edebî hacılar, kendi entelektüel gelişimlerine etki eden yazarlarla bir duygu ortaklığı kurma arayışındadırlar.

Brown (2016), çalışmada birçok kişinin bölgeye Jean-Paul Sartre ve Simone de Beauvoir'in mezarlarını ziyaret etme amacıyla seyahat ettiği bulgusuna ulaşmıştır. Bununla birlikte çok sayıda ziyaretçinin de favori yazarlarının peşinde olan edebî hacıların olmadığını, mezarlığı ziyaret ettiklerinde tesadüfen bu ünlü yazarların mezarlarının da orada olduğunu

öğrenen ziyaretçiler olduklarını da eklemiştir. Günümüzde Avrupa'daki mezarlıkların çoğunun geleneksel mezarlık ziyaretinin ötesine geçerek çeşitli etkinliklerin gerçekleştirildiği rekreasyonel alanlar şeklinde düzenlenmeleri (Sallay vd., 2022) ve kültürel çekicilikler olarak hizmet vermeleri (Pécsek, 2015), ziyaretçilerin çok çeşitli nedenlerle mezarlıkları ziyaret etmelerine yol açmaktadır. Raine'nin (2013) çalışmasında mezarlıkları tesadüfi olarak ziyaret eden turistleri gezginler, günlük hayattan uzaklaşmak isteyenler ve pasif rekreasyon meraklıları şeklinde gruplandırması da bunu doğrulamaktadır. Bununla birlikte, edebî hüznün turizminin bir parçası olan bir yazar mezarını tesadüfi bir şekilde ziyaret eden turistlerde de deneyimleri sonrası çeşitli dönüşümler gerçekleşebilmektedir. Örneğin Xerri'nin (2018) tesadüfi bir şekilde katıldığı Port Arthur turunda yazar Henry Savery'nin mezarını keşfetmesi, ziyareti sonrasında aylar boyunca yazarın hayatı, yazıları ile Port Arthur ve Ölüler Adası'nın tarihi üzerinde araştırmalar yapmasına ve böylelikle adamın hem edebî mirası hem de karanlık geçmişi hakkında ayrıntılı bilgi edinmesine yol açmıştır.

4.2. Yazarların Tutuklu Kaldıkları Hapishaneler

Yazarların hapsedildikleri, buralarda edebî eserler ürettikleri ve günümüzde müze olarak hizmet veren eski hapishaneler, edebî hüznün turizminin önemli ürünlerinden biridir. Hapishane turizmi kapsamında hapishane müzelerine düzenlenen edebiyat odaklı turlar, yazarların edebî metinlerinden alıntılar ve çeşitli video gösterimleri ile ziyaretçilerin yazarları daha iyi anlamalarına olanak tanımakta ve özellikle siyasi nedenlerle hapsedilen yazarlar aracılığıyla insan acısı üzerine düşünmeye teşvik edebilmektedir (Baleiro, 2023a).

Bu kapsamda Türkiye'de Sinop Tarihi Cezaevi Müzesi ve Ankara Ulucanlar Cezaevi Müzesi olmak üzere iki önemli çekicilik bulunmaktadır. 1900'lerin başlarından beri Sinop Hapishanesi, siyasi mahkûmların gönderildiği bir cezaevi olarak işlev görmüş ve Türk Edebiyatı'nın önemli kalemlerinden birçok kişinin hapsedildiği önemli bir yer olarak tanınmıştır. Sabahattin Ali, Refik Halit Karay, Ahmet Bedevi Kuran, Refi Cevat Ulunay, Burhan Felek ve Kerim Korcan gibi saygın yazarlar, bu hapishanede mahkûm edilen önemli kişiler arasındadır. Bu yazarların birçoğu, Sinop Hapishanesi'nde geçirdikleri zaman boyunca önemli edebî eserler üretmeye devam etmişlerdir (Yılmaz, 2009). Sabahattin Ali, günümüzde kendisine ithaf olunmuş hücrelerinden dolayı Sinop Tarihi Cezaevi Müzesi'nin edebî hüznün turizmi yönüne katkı sağlayan önemli bir edebî şahsiyet olarak öne çıkmaktadır. Sabahattin Ali, Sinop Hapishanesi'nde yattığı dönemde en çok tanınan eserlerinden biri olan *Hapishane*

Şarkısı V ya da popüler adıyla *Aldırma Gönül* şiiri ve *Duvar* adlı öyküsü dâhil olmak üzere en çok beğenilen bazı eserlerini kaleme almıştır.

Sinop Tarihi Cezaevi Müzesi, aktif bir hapisane olarak kullanıldığı dönemden bu yana büyük ölçüde korunmuş ve minimal düzeyde restore edilmiş bir hapisane müzesi olarak günümüzde ayakta durmaktadır. Ziyaretçilerin müzede deneyimledikleri belirli alanlar arasında avlu, donanımsız koğuşlar, atölye, çocuk koğuşu, disiplin hücresi, film seti koğuşu, ziyaret alanları, kütüphane, zindan ve Sabahattin Ali Koğuşu bulunmaktadır (Öztürk, 2022). 1932'de Konya'da öğretmenlik yapan Sabahattin Ali, okuduğu bir şiir nedeniyle ceza almış ve önce Konya Hapishanesi'nde hapsedildikten sonra Sinop Hapishanesi'ne transfer edilmiştir. Hapishanede tutulduğu 20 numaralı koğuşun içinde yatak, bavul, saz, masa ve komidin gibi çeşitli eşyalar sergilenmektedir. Yazarın duvardaki fotoğrafının yanında burada mahkumken yazdığı en ünlü şiiri *Aldırma Gönül* de sergilenmektedir. Koğuşun sınırları içerisinde Sabahattin Ali'nin hayatı ve edebî eserleri hakkında detaylı bilgiler sunan panolar bulunmaktadır. Yazarın eserlerinden örneklerin de yer aldığı bu panolarda çoğunlukla şiirleri sergilenmektedir. Ayrıca, şiirlerinden bestelenmiş şarkılar eşliğinde şiirleri ve fotoğraflarından oluşan bir slayt sunumu hazırlanmıştır.

Belli ve Güneren Özdemir (2018) Sabahattin Ali Koğuşu'nun ziyaretçilerin genel müze deneyimleri üzerinde önemli ölçüde etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yazarın yazılarının ve şiirlerinin koğuş duvarları üzerinde sergilenmesi ve slayt sunumu ziyaretçiler üzerinde derin bir etki bırakmaktadır. Öztürk'ün (2022) çalışması da benzer şekilde, Sabahattin Ali Koğuşu'nun ziyaretçilerin müze deneyimleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Koğuş içinde sergilenen eserler, ziyaretçilere yazarın bu duvarlar içindeki yaşamını hayal etmelerine yardımcı olarak ona karşı empati geliştirmelerini sağlamaktadır. Ziyaretçiler, yazarın o dönemdeki duygularını ve koşullarını hissedebildiklerini ve eserlerini nasıl ortaya koyduğu konusunda bir anlayış geliştirebildiklerini belirtmişlerdir.

Ulucanlar Cezaevi Müzesi, 1925 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından Cebeci Tevkifhanesi adıyla umumi hapisane olarak inşa ettirilmiştir. 2006 yılına kadar, hapisane olarak kullanıldığı 81 yıl boyunca Türk siyasi ve edebî hayatından çok önemli şahsiyetler burada mahkûm edilmiştir. Cezaevinde kalan edebî şahsiyetler arasında Nazım Hikmet, Ahmet Arif, Necip Fazıl Kısakürek, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Fakir Baykurt, İpek Çalışlar, Oral Çalışlar, Cüneyt Arcayürek, Metin Toker, Adnan Cemgil, Beyhan Cenkçi yer almaktadır

(Ulucanlar Cezaevi Müzesi, t.y.). Anıtkabir ve Hacı Bayram Veli Türbesi'nden sonra Ankara'nın en çok ziyaret edilen üçüncü hüzün turizmi mekânı olan Ulucanlar Cezaevi Müzesi'nin (Yılmaz, 2023) koğuşlarında balmumundan heykeller aracılığıyla yapılan tasvirler yer almaktadır. Tanınmış kişilere ait sergileme alanlarında bu kişilere ait bilgiler sunulmaktadır. Ayrıca sergilerde mahkûmların kişisel eşyaları, mektuplar, resimler, gazeteler gibi objeler yer almaktadır. Cezaevinin diğer mekânları arasında darağacı, görüş alanları, hamam, kütüphane, mutfak, tuvaletler, tecrit odaları ve zindan yer almaktadır. Cezaevinde mekânsal tasvirlerin yanı sıra canlandırma amaçlı seslendirmeler de kullanılmaktadır (Öztürk, 2022).

Ulucanlar Cezaevi Müzesi daha çok yerli turistler tarafından ziyaret edilmektedir. Müzede çeşitli sanatsal etkinlikler ve hediyelik eşyalar üzerinden sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirildiği gibi edebî hüzün turizminin eğitim fonksiyonuna odaklanılarak okullarla ve üniversitelerle iş birlikleri de yapılmaktadır (Akyurt Kurnaz vd., 2017). Aylan ve Kaya'nın (2020) çalışmalarında Ulucanlar Cezaevi Müzesi ziyaretçilerinin çoğunun müze deneyiminden memnun kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ziyaretçilerin müze deneyimini en çok etkileyen unsurlar arasında sergilenen eşyaların bozulmadan korunmuş olması, tasvir ve canlandırmaların etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi yer almaktadır. Çetinsöz'ün (2017) çalışmasında cezaevinde mahkûm olmuş siyasiler, yazarlar ve şairlerin ziyaretçiler için önemli bir motivasyon kaynağı olduğu ortaya çıkmıştır. Ziyaretçiler tarihe tanıklık etme ve dönemi birebir yaşama, tarihten ders çıkarma, öğretici bir deneyim yaşama ve yaşanan acıların hissedilmesiyle mahkûmlarla empati yapma gibi deneyimlere ulaştıklarını belirtmişlerdir. Öztürk'ün çalışmasında (2022) da benzer şekilde özellikle tecrit alanındaki seslendirmelerin ve cezaevinin bazı alanlarında kullanılan müziğin ziyaretçileri oldukça etkilediği sonucuna ulaşıırken ziyaretçilerin mahkûmlara empati yaptıkları ve tanınmış kişilere ait sergileme elemanlarının toplumsal hafızayı geliştirmede rol oynadığı ortaya çıkmıştır.

Baleiro ve Coelho-Florent (2023), edebî hüzün turizmi ismini kullanarak Chão Bom Toplama Kampı'nı bu alt niş kapsamında değerlendiren bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Edebiyat yazarlarının Estado Novo Rejimine karşı protestocular olarak bu tesiste hapsedilmeleri, buradaki tutuklu yazarlar tarafından kaleme alınan eserlerde ve diğer kurgusal eserlerde kampın tasvirlerinin yapılması ve yazarların burada tutuklu kaldıkları süre boyunca başka

edebî eserler de oluşturmaları gibi nedenlerle bu kampın bir edebî hüznün turizmi destinasyonu olduğu belirtilmiştir. Çalışmada bu mekânın bir edebî hüznün turizmi destinasyonu olarak edebî eserlere dair bilgiyi artıran, yazar biyografileri aracılığıyla geçmişle günümüzü karşılaştırabilmeyi ve insanlığın durumu üzerine düşünmeyi sağlayan özelliklere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.3. Edebî Eserlerden Kaynaklı Edebî Hüznün Turizmi

Edebî hüznün turizminin önemli bir unsuru da gotik, suç, korku ve soykırım edebiyatına dair kurgusal eserlerden ilham alınarak yapılan seyahatlerdir. Busby (2022), edebî hüznün turizminin en karanlık tarafında soykırım edebiyatına dair eserlerin yer aldığını belirtmiştir. Soykırım edebiyatı, soykırımın toplumsal hafızasını şekillendiren ve onun tarafından şekillenen, her dilde, belgesel ve söylemsel her türde yazı biçimini kapsayan bir türdür (Roskies ve Diamant, 2012: 2). Soykırım edebiyatı türüne giren eserler kurgusal olabileceği gibi (*Çizgili Pijamalı Çocuk* – John Boyne; *Kitap Hırsızı* – Markus Zusak) gerçek hikâyelere de dayanabilir (*Shindler'in Listesi* – Thomas Keneally; *Auschwitz Kütüphanecisi* – Antonio G. Iturbe; *Kızıl Göğün Altında* – Mark Sullivan; *Boyalı Kuş* – Jerzy Kosinski) ya da soykırımı bizzat yaşamış olan kişilerin anılarını kaleme almalarıyla (*Ahşap Sandık Üzerindeki Çocuk* – Leon Leyson; *Kadersizlik* – Imre Kertesz) da ortaya çıkabilir. Bu bağlamda Roskies ve Diamant'ın (2012) da belirttiği gibi günlükler, evrensel olarak savaş yazınının temeli kabul edilirler ve soykırım edebiyatında da önemli bir yer tutarlar. Bu kapsamda verilebilecek en dikkat çekici örnek *Anne Frank'ın Hatıra Defteri*'dir. Busby ve Devereux (2015), 1960 yılında Amsterdam'da ziyarete açılan Anne Frank Evi ziyaretçilerinin motivasyonlarını araştıran bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmada eğitimle ilgili nedenler ziyaretçilerin öncelikli motivasyonları olarak belirlemiştir. Çalışmanın önemli bulgularından biri de *Anne Frank'ın Hatıra Defteri*'ni okumuş olan ziyaretçilerin, henüz kitabı okumamış olan ziyaretçilere göre bu mekânı ziyaret etme konusunda daha fazla teşvik edilmiş olmalarıdır. Tüm bu ve benzeri eserler soykırım turizmi kapsamında turistlerin ilgili bölgelere seyahatlerini teşvik edebilmektedir.

Gotik turizm, gotik anlatı ve onunla ilişkili imgelerle, söylemlerle ve geleneklerle yakından bağlantılı bir turizm türü olarak (McEvoy, 2016) gotik edebiyatı ve yazarları ile belirli bir ilişkisi olan yerleri ziyaret etmeyi içermektedir (Light vd., 2021). Gotik turistler sadece bir yeri seyahat etmekle kalmazlar, hikâyeye anlatımının sanatıyla başka zaman ve mekânlara

taşınırlar ve çekiciliğin sunabileceği sonsuz ve açık deneyim olasılıklarını keşfetmeye teşvik edilirler (Bevan, 2023). Light vd. (2021), gotik turizmin hüznün turizminin daha hafif tarafında yer aldığı ama aynı zamanda bir edebiyat turizmi biçimi olarak da ele alınması gerektiğini ileri sürerek gotik turizmi, edebiyat turizmi ve hüznün turizminin kesişiminde konumlandırmışlardır. Bir başka deyişle gotik turizm, edebî hüznün turizminin önemli bir ürününü oluşturmaktadır.

Horace Walpole'nin 1764 tarihli eseri *Otranto Şatosu* ile gotik, sadece mimari bir tarz olmaktan çıkarak edebiyat dünyasına da girmiştir. Gotik mimari ve gotik uzam, gotik edebiyatı eserlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Başlangıçta şatolar, virane kaleler, manastırlar, zindanlar gibi mekânları kapsayan gotik edebiyatı zamanla terk edilmiş evler, fabrikalar, hastaneler, okullar gibi gündelik hayatın sürdüğü kentlere de yayılım göstermiştir (Arargüç, 2015). Buna bağlı olarak Light vd. (2021) de çalışmalarında gotik turizmin, gotik estetiğe göndermelerde bulunan ve korku, heyecan ve bazen de dehşete dayalı deneyimler sunan temaları ve hayalet turları, perili binalar, acı ve işkenceye odaklanan çekicilikleri ile giderek kentsel turizmin bir parçası haline geldiğini belirtmişlerdir. Gotik edebiyatına katkıda bulunan yazarlar arasında Ann Radcliffe, Matthew Lewis, Edgar Allan Poe, Mary Shelley, Bram Stoker, Daphne Du Maurier, Stephen King, Shirley Jackson sayılabilir. Bu türün önemli eserlerine örnek olarak *Ormanda Aşk* (Ann Radcliffe, 1791), *Udolpho'nun Gizemleri* (Ann Radcliffe, 1794), *Keşiş* (Matthew Gregory Lewis, 1796), *İtalyan* (Ann Radcliffe, 1797), *Frankenstein* (Marry Shelly, 1818), *Dorian Gray'in Portresi* (Oscar Wilde, 1891), *Drakula* (Bram Stoker, 1897), *Rebecca* (Daphne Du Maurier, 1938), *Biz Hep Şatoda Yaşadık* (Shirley Jackson, 1962) verilebilir (Arargüç, 2015; Bevan, 2023; McEvoy, 2016). Gotik edebiyatı, eserleriyle ve yazarlarıyla gotik turizm deneyimlerini teşvik etmekle birlikte gotik edebiyatı türünün bir örneği, yarattığı turizm hareketleri ile başlı başına bir turizm türü meydana getirmiştir. Söz konusu eser, Bram Stoker'in 1897 yılında yayınlanan *Drakula* adlı yapıtıdır.

Doğu Avrupa'dan gelen bir vampirin batıyı kolonileştirmek amacıyla Britanya'ya seyahat etmesini anlatan *Drakula*'nın çoğu Viktorya dönemi İngiltere'sinde geçse de Romanya'nın Transilvanya bölgesinde başlayıp bitmektedir. Stoker'in Transilvanya'sı, kötülüğün ve doğaüstü olayların serbestçe dolaştığı karanlık, uzak ve geri kalmış bir bölge olarak betimlenmiştir. Yayınlandıktan sonra büyük bir popülerlik kazanan ve bir vampir alt kültürünün doğmasına yol açan *Dracula*'ya ve vampirlere ilişkin çok sayıda film çekilmiş ve

farklı türlerde pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu alt kültürün merkezinde Transilvanya efsanesi yer almaktadır (Light, 2007). Kitaptan ve filmlerden etkilenen çok sayıda turistin Kont Drakula'nın izlerini aramak için Transilvanya'ya seyahat etmek istemesi yeni bir pazar yaratmış, farklı ülkelerden çok sayıda tur operatörünün düzenlediği Drakula turları ile Drakula turizmi doğmuştur.

Bran Şatosu, Sighișoara şehri, Poenari Kalesi, House of Dracula Hotel, Count Dracula Club Restaurant, Snagov Manastırı, Târgoviște şehri Drakula turlarına dâhil edilen mekânlar arasındadır (Cosma vd., 2007). Reijnders (2011), Drakula turistlerinin kitap ya da filmler temelinde oluşturdukları zihinsel imaj ile ziyaret ettikleri bölge arasında bir karşılaştırma yapma motivasyonu ile seyahat ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Light (2017) ise Drakula turizmine katılma nedenleri olarak edebî eserden etkilenme, Drakula filmlerinden etkilenme ve Drakula fenomeninin doğüstü boyutlarına olan ilgi olmak üzere üç temel motivasyon kaynağı belirlemiştir. Light, her bir gruptaki ziyaretçilerin ölüm ya da ürkütücü bir deneyim arayışları arasında önemli farklılıklar bulunduğunu ileri sürmüştür. Bazı turistler, eserde ve sinema uyarlamalarında temsil edilen yerleri görmek isterken bazıları ise Transilvanya'nın uzak, vahşi ve ürkütücü bir yer olarak farklılığını deneyimlemek istemektedirler. Bazı Drakula turistleri ise doğüstü olaylara ilgi duyan turistlerdir ve bu boyuta olan ilgiyi bir eğlence kaynağı olarak görenlerin yanı sıra bunu öteki dünya ile bağlantı kurma fırsatı sunan bir hac ziyareti olarak görenler de mevcuttur. Drakula turistlerinin motivasyonları ve deneyimlerinin çeşitliliği sonucunda Light, bir edebî eserden kaynaklanan bu turizm türünü aynı zamanda hüznün turizminin bir türü olarak tanımlamak gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Drakula turizmi de edebiyat turizmi ile hüznün turizminin bir kesişimi olarak edebî hüznün turizminin önemli bir ürününü oluşturmaktadır.

Edebî eserlerden kaynaklı edebî hüznün turizminin diğer bir önemli unsuru da suç-polisiye kurgusudur. Suç-polisiye kurgusu, destinasyonları karanlık, kirlili ve gizemli bir atmosfer içinde temsil ederek bu destinasyonlara dair kolektif hayal gücünü suç başkenti şehirler olarak şekillendirmekte ve bu deneyimi yaşamak isteyen turistleri çekmektedir. Suç kurgusu edebiyatı turizmi, hikâyeleri geleneksel mekânlar, şehirler ve binalarla benzersiz bir şekilde iç içe geçirmekte ve normalde sıradan olarak algılanabilecek bu yerlere değer katmaktadır. Dolayısıyla suç kurgusu edebiyatı yazarları ve eserleri, destinasyon yönetimi organizasyonları tarafından güçlü bir pazarlama aracı olarak kullanılmaktadır (Solakis ve Bellos, 2023; van Es

ve Reijnders, 2018). Gibbs (2008), suç kurgusu edebiyatının giderek popüler hale geldiğini belirterek bu edebiyat türüne ait eserlerle bağlantı kurarak aralarında Glasgow, Reykjavik, Shetland Adaları, Paris, Lizbon, Dublin, Madrid, Mısır, Tokyo, Bangkok, Sicilya, Atina, Prag, Frankfurt ve İstanbul'un da yer aldığı 80 suç kurgusu turizmi destinasyonu belirlemiştir.

Van Es ve Reijnders (2018), bu turizm türünün en önemli örneği olarak rehberli edebî şehir turlarını işaret etmişlerdir. Bu turlarda rehberler turist gruplarını şehirde gezdirmekte, şehirdeki yerlerin suç kurgusunda nasıl kullanıldığını ve gerçekteki tarihlerini aktarmaktadırlar. Başka bir çalışmada van Es ve Reijnders (2016), Londra'da Sherlock Holmes, Los Angeles'ta Philip Marlowe ve Stockholm'de Lisbeth Salander turlarına katılan ziyaretçilerin deneyimlerini araştırmışlar ve turistlerin bu turlar aracılığıyla şehri daha zengin ve daha tamamlayıcı bir anlayışla keşfettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Turistler bu turlarda şehrin gizli rotalarını dolaşmakta, alışılmışın dışına çıkmakta ve kitle turizmine kıyasla şehrin daha az bilinen, keşfedilmemiş alanlarını ve mekânlarını ziyaret etmektedirler. Fornasari ve Gabellieri (2023) ise çalışmalarında suç kurgusu edebiyatı turlarına katılan turistleri üç gruba ayırmışlardır: araştırmacı okurlar, kâşif okurlar ve ziyaretçi okurlar. Suç-polisiye kurgusuna büyük tutku duyan ve hikâyenin genellikle soruşturma yönü ile ilgilenen araştırmacı okurlar, eserlere ilham kaynağı olan gerçek mekânları edebî tasvirleriyle karşılaştırma güdüsüyle ziyaret etme eğilimleri oldukça yüksek olan turistlerdir. Kâşif okurlar genellikle suç kurgusuna ilişkin daha yeni eserlerden hoşlanan ve buna bağlı olarak yeni yerleri keşfetmeye odaklanan turistleri ifade etmektedir. Ziyaretçi okurlar ise daha çok suç kurgusuyla ilişkili edebiyat festivalleri, kitap fuarları ve yazarlarla sohbet gibi etkinliklere katılma motivasyonu ile seyahat eden turistler olarak ön plana çıkmaktadırlar.

4.4. Anma Etkinlikleri ve Festivaller

Yazarları anma etkinlikleri de edebî hüznün turizmi kapsamında değerlendirilmesi gereken bir unsurdur. Hoenselaars ve Calvo (2010), Shakespeare anma etkinliklerini inceledikleri çalışmalarında yazarı, oyunları ya da şiirleri anma örneklerinin; yazmanın işlevlerinin, metnin iletilmesinin ve edebî ünün dinamiklerinin kaçınılmaz bir şekilde takdir edilmesini artırdığından söz etmişlerdir. Türkiye'de de yazarlar için yapılan anma etkinlikleri oldukça yaygındır. Özüçetin ve Karagöz (2018) çalışmalarında Mehmet Âkif Ersoy'un 1938 yılından itibaren gerçekleştirilen ölüm yıl dönümü etkinliklerini kapsamlı bir şekilde incelemişler ve milli bilincin canlı tutulabilmesi adına edebî şahsiyetlerin hatırlanmasının önemini

vurgulamışlardır. Türkiye'deki yazar evlerini incelediği çalışmasında Çevik (2021), yazar evlerinin yazarları anma etkinliklerine ev sahipliği yaptıklarını belirtmiştir. Necati Cumalı, Namık Kemal, Sait Faik Abasıyanık, Orhan Kemal, Tevfik Fikret, Yahya Kemal ve Rıfat Ilgaz için ilgili edebî mekânlar, yazarların doğum ve ölüm yıl dönümlerinde ya da farklı tarihlerde yapılan anma etkinliklerine ev sahipliği yapmakta ya da bu etkinliklerin düzenlenmesinde önemli bir paydaş olarak katkı sunmaktadırlar.

Yazarları anma etkinlikleri, edebiyat festivalleri kapsamında da gerçekleştirilebilmektedir. Bunun yanı sıra edebiyat festivallerinin, edebî hüznün turizmi kapsamında değerlendirilmesini sağlayan önemli bir unsur da suç-polisiye kurgusu özelinde gerçekleştirilen edebiyat festivalleridir. Türkiye'de bu kapsamda verilebilecek tek örnek Kara Hafta İstanbul Festivali'dir. 2023 yılında dokuzuncusu düzenlenen festival, ünlü polisiye yazarı Agatha Christie'nin de sürekli misafirlerinden biri olduğu Pera Palas Otel'de gerçekleştirilmekte ve festival kapsamında yerli ve yabancı çok sayıda polisiye yazarı okurlarıyla buluşmaktadır. Dünya çapında ise Harrogate, İskoçya, Münih, Reykjavik, Oslo, Bristol, New York, Londra (The Guardian, 2013), Concarneau (Mansfield, 2015), Güney Afrika (Naidu, 2013) gibi destinasyonlarda suç-polisiye kurgusuna yönelik edebiyat festivalleri gerçekleştirilmektedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, edebiyat turizmi ve hüznün turizminin kesişiminde yer alan ve yeni bir alt niş olarak literatüre giren edebî hüznün turizmine dair anlayışın ulusal yazındaki gelişimine katkı sağlamaktır. Edebiyat turizmi ve hüznün turizmi kesişiminden edebî hüznün turizmi ürünleri ortaya çıkmakta ve bu ürünler hem edebiyat turizmi hem de hüznün turizmi motivasyonlarını barındırmasından dolayı her iki nişe göre daha farklı deneyimler sağlayabilmektedir.

Edebiyat turizminin yazarla bağlantılı gerçek mekânlara yapılan seyahatler türü ile hüznün turizminin mezarlık turizmi, hapishane turizmi, soykırım turizmi türleri kesişmekte ve bu kesişim; yazarla yakınlık ve bağlantı kurma, kendi hayatları üzerine düşünme fırsatı elde etme, dönemin koşullarını öğrenme, geçmişle günümüze karşılaştırma, yazarla empati yapma gibi deneyimleri açığa çıkarmaktadır (Baleiro ve Coelho-Florent, 2023; Brown, 2016; Çetinsöz, 2017; Öztürk, 2022; Raine, 2013; Westover, 2009; Xerri, 2018). Bu bağlamda edebî hüznün turistleri Çevik'in (2022b) de belirttiği gibi bir edebî hacı deneyimi yaşamaktadırlar. Çevik (2022b), Tezer Özlü'nün 1984 tarihli *Yaşamın Ucuna Yolculuk* adlı eserini edebî hüznün

turizmi bağlamında incelediği çalışmasında edebî hüznün turizminin turistlerin kendi yaşamları ve geçmişleri üzerinde düşünme ve sorgulama fırsatı elde etmeleri, yazarların kişilikleri üzerindeki etkilerini fark etmeleri gibi deneyimler neticesinde içsel bir yolculuğa imkân tanıdığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir sonuç, Xerri'nin (2018) bir edebî hüznün turizmi destinasyonu ziyaretini oto-etnografik bir yöntemle analiz ettiği çalışmasında da ortaya çıkmıştır. Yaptığı ziyaretin hem duygusal hem de düşündürücü olduğunu belirten yazar, geçmiş ve insanlık hakkında farkındalık elde ettiği, kendi seyahat alışkanlıklarını sorguladığı bir deneyim yaşamış ve bu deneyimin hem eğitici hem de içsel bir yolculuk olduğunu belirtmiştir.

Edebî hüznün turizminin turistlere sağladığı bu deneyimler aynı zamanda bu alt nişin eğitici fonksiyonunu da işaret etmektedir. Baleiro (2023b), edebî hüznün turizmini geçmişteki acı olaylar hakkında eleştirel düşünmeyi teşvik eden bir kavram olan hatırlatma eğitimi (*remembrance education*) bağlamında değerlendirmiştir. Edebî hüznün turizminin özellikle yazarların tutuklu kaldığı hapisaneler ve soykırım kampları boyutu ile ilişkilendirilebilecek olan bu kavram, yaşanan trajik olayları daha somut hale getirmekte ve nesnel bir şekilde sunulacak bilgilerle turistlerde hayal gücünü ve düşünmeyi teşvik ederek geçmişin tarihi, kültürel ve siyasi olaylarına dair bir anlayış geliştirmeyi ifade etmektedir. Nitekim, Sinop Tarihi Cezaevi Müzesi ve Ulucanlar Cezaevi Müzesi ile ilgili yürütülen araştırmalarda da ziyaretçilerin benzer deneyimler yaşadıkları ortaya çıkarılmıştır (Çetinsöz, 2017; Öztürk, 2022). Mionel vd. (2023) ise edebî hüznün turizminin toplumsal hafızayı güçlendirmede önemli bir rolü olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kurgusal eserlerle bağlantılı mekânlara ya da bir eserin popüleritesine dayalı destinasyonlara yapılan edebiyat turizmi seyahatleri, hüznün turizminin soykırım turizmi, hayalet turizmi, savaş alanları turizmi, nükleer turizm gibi pek çok türündeki seyahatlere ilham verebilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi özellikle gotik, suç, korku, soykırım türlerindeki eserler, bu alt nişi teşvik eden önemli edebiyat türleridir. Bu kapsamdaki seyahatlerin öncelikli motivasyonu ise turistlerin kendi zihinsel imajları ile gerçekte olanı karşılaştırma istekleridir (Çevik, 2018; Fornasari ve Gabellieri, 2023; Light, 2007; Reijnders, 2011). Bu eserlerin çoğunun film ya da dizi uyarlamalarının yapılması film kaynaklı edebiyat turizmi türünün de edebî hüznün turizmini teşvik ettiğini göstermektedir. Film ve televizyon endüstrileri, edebî metinleri hayata geçirerek ve tarihsel olaylara ya da mekânlara ilgi uyandırarak edebî hüznün turizminin

gelişiminde büyük bir rol oynamakta ve izleyicileri gerçek mekânlarla etkileşime girme noktasında harekete geçirmektedir (Baleiro, 2023a; Busby ve Devereux, 2015). Edebî hüznün turizmi yalnızca kurgusal eserlerin teşviki ile olmamakta, aynı zamanda kurgusal olmayan eserlerin de bu konuda etkisi bulunmaktadır (Busby, 2022). Örneğin edebiyat turizminin gezi yazarlığı türündeki eserleri okuyan turistler; son şans turizmi, yoksulluk turizmi, savaş alanları turizmi gibi hüznün turizmi türlerine katılma noktasında istekli hale gelebilirler.

Destinasyon pazarlama örgütleri, yerel yönetimler, mekân yöneticileri, tur operatörleri gibi paydaşlar, edebî hüznün turizmine dair bir farkındalık kazanarak bu alt nişe dair ürünler geliştirme noktasında harekete geçmelidir. Örneğin İstanbul'da ünlü polisiye yazarı Ahmet Ümit'in Beyoğlu'nda geçen romanlarından ilham alınarak Beyoğlu polisiye turları düzenlenebilir. Geçmiş yıllarda Ahmet Ümit'in rehberliğinde Beyoğlu turları organize eden tur operatörleri bulunmakla birlikte bu turlar, yazarın romanları ve roman kahramanları odağında ve daha sık bir şekilde gerçekleştirilebilir. Bu, sadece bir örnektir ve bu konuyla ilgili olarak farklı yazarların ve eserlerin izinde turlar ya da çeşitli etkinlikler organize edilebilir. Türkiye'de edebî hüznün turizmi olarak geliştirilebilecek bir diğer örnek de Sivas Madımak Oteli'dir. Bu konuyu Bulut (2019) da çalışmasında ele almış ve bir bellek mekânı olarak halihazırda Sivas Bilim ve Kültür Merkezi Madımak Oteli olarak hizmet veren binanın Sivas Madımak Oteli Utanç Müzesi adıyla müzeye dönüştürülmesinin önemine ve gerekliliğine değinmiştir. Mekân, müzeye dönüştürüldüğü takdirde Türkiye'nin önemli edebî hüznün turizmi destinasyonlarından biri olacaktır.

Bu çalışma kavramsal olarak edebî hüznün turizmini ele almış ve bu alt nişin temsillerine karşı bir anlayış geliştirmeyi amaçlamıştır. Gelecek çalışmalarda edebî hüznün turizmi kapsamında geliştirilebilecek yeni ürünlerle ilgili örnek olay çalışmaları ya da ziyaretçilerin motivasyonları ve deneyimlerini araştıran nicel ya da nitel araştırmalar yürütülebilir.

6. KAYNAKÇA

Akyurt Kurnaz, H., Kurnaz, A. ve Tatlıoğlu, C. (2017). Hüznün turizmi destinasyonlarına bir örnek: Ulucanlar Cezaevi. *Avrasya Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı: UTKM, 193-200. <http://doi.org/10.17740/eas.soc.2017.UTKM>

- Alili, M. (2017). Avrupa'daki ve Türkiye'deki hüzün turizmi destinasyonlarının karşılaştırması üzerine teorik bir çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 37-50.
- Altunışık, R., Özdemir, Ş. ve Torlak, Ö. (2020). *Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi* (4. Basım). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Arargüç, M. F. (2015). Mimari bir tarzdan edebi bir türe: Gotik. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 36, 245-257.
- Avrupa Konseyi (t.y.). Avrupa Mezarlıklar Rotası. [URL: <https://www.coe.int/tr/web/cultural-routes/the-european-cemeteries-route>] (Erişim 20 Ekim 2023).
- Aylan, S. ve Kaya, İ. (2020). Bir hüzün turizmi destinasyonu olarak Ulucanlar Cezaevi Müzesi ziyaretçilerinin elektronik yorumlarının içerik analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 488-504. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.325>
- Baleiro, R. (2022). Literary tourism motivations. D. Buhalis (Ed.), *Encyclopedia of Tourism Management and Marketing* (ss. 78-80). Gloucester: Edward Elgar Yayınevi.
- Baleiro, R. (2023a). Dark literary tourism. R. Baleiro, G. Capecchi ve J. Arcos-Pumarola (Eds.), *E-Dictionary of Literary Tourism*. Perugia Yabancılar Üniversitesi.
- Baleiro, R. (2023b). (Dark) literary tourism and “remembrance education”. R. Baleiro, G. Capecchi ve J. Arcos-Pumarola (Eds.), *E-Dictionary of Literary Tourism*. Perugia Yabancılar Üniversitesi.
- Baleiro, R. ve Coelho-Florent, A. (2023). Dark literary tourism in difficult heritage: Exploring the potential of the Chão Bom Resistance Museum. S. C. Pascoal, L. Tallone ve M. Furtado (Eds.), *Dark Heritage Tourism in the Iberian Peninsula: Memories of Tragedy and Death* (ss. 32-56). Cambridge Scholars Yayınevi.
- Baleiro, R. ve Quinteiro, S. (2018). *Key Concepts in Literature and Tourism Studies*. Lizbon Üniversitesi.
- Baleiro, R., Viegas, M. ve Faria, D. (2022). Contributions to the profile of the Brazilian literary tourist: Experience and motivation. *Anais Brasileiros De Estudos Turísticos*, 12(1), 1–14. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6643908>

- Belli, S. ve Günören Özdemir, E. (2018). Sinop Cezaevi'nin hüzün turizmi çerçevesinde incelenmesi: TripAdvisor örneği. *1st International Congress of New Generation and New Trends in Tourism*, 1-3 Kasım, Sapanca, 117-127.
- Bevan, A. (2023). *Gothic Literary Travel and Tourism*. Cardiff: Wales Press Üniversitesi.
- Biran, A., Poria, Y. ve Oren, G. (2011). Sought experiences at (dark) heritage sites. *Annals of Tourism Research*, 38(3), 820-841. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.12.001>
- Blom, T. (2000). Morbid tourism: A postmodern market niche with an example from Althorp. *Norwegian Journal of Geography*, 54, 29-36. <https://doi.org/10.1080/002919500423564>
- Brown, L. (2016). Tourism and pilgrimage: Paying homage to literary heroes. *International Journal of Tourism Research*, 18, 167-175. <https://doi.org/10.1002/jtr.2043>
- Bu, N. T., Pan, S., Kong, H., Fu, X. ve Lin, B. (2021). Profiling literary tourists: A motivational perspective. *Journal of Destination Marketing & Management*, 22, 100659. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100659>
- Bulut, S. H. (2019). Türkiye'de somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik destinasyon oluşturma: Sivas Madımak Oteli. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 5(2), 99-106. <https://doi.org/10.22252/ijca.632850>
- Busby, G. (2022). Dark literary tourism. S. Quinteiro ve M. J. Marques (Eds.), *Working Definitions in Literature and Tourism: A Research Guide* (ss. 33-34). Lit&Tour.
- Busby, G. ve Devereux, H. (2015). Dark tourism in context: The diary of Anne Frank. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 6(1), 27-38.
- Busby, G. ve Klug, J. (2001). Movie-induced tourism: The challenge of measurement and other issues. *Journal of Vacation Marketing*, 7(4), 316-332. <https://doi.org/10.1177/1356766701007004>
- Busby, G. ve Laviolette, P. (2006). Narratives in the net: Fiction and Cornish tourism. P. Payton (Ed.), *Cornish Studies Fourteen* (ss. 142-163). Exeter Press Üniversitesi.
- Butler, R. (1986). Literature as an influence in shaping the image of tourist destinations. J. S. Marsh (Ed.), *Canadian Studies of Parks, Recreation and Tourism in Foreign Lands* (ss. 111- 132). Trent Üniversitesi.

- Butler, R. (2000). Literary tourism. J. Jafari (Ed.), *Encyclopedia of Tourism* (s. 360). Routledge.
- Cosma, S., Pop, C. ve Negrusa, A. (2007). Should dracula myth be a brand to promote romania as a tourist destination? *Interdisciplinary Management Research*, 3, 39-56.
- Çetinsöz, B. C. (2017). Karanlık (dark) alanları ziyaret eden yerli turistleri motive eden etmenler: Ankara Ulucanlar Cezaevi Müzesine yönelik bir içerik analizi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 18-20 Mayıs, Alanya.
- Çevik, S. (2018). Kurgusal mekânlarda edebiyat turizmi deneyimi. “Masumiyet Müzesi” örneği. *Art-e Sanat Journal*, 11(22), 302-337. <https://doi.org/10.21602/sduarte.466075>
- Çevik, S. (2021). Türkiye’deki edebi mekânların “modern müzecilik” bağlamında değerlendirilmesi. *Folklor/Edebiyat*, 27(105), 135-149. <https://doi.org/10.22559/folklor.1283>
- Çevik, S. (2022a). Literary hotels: A new type of literary tourism or just a product? *Dos Algarves: Tourism, Hospitality & Management Journal*, 42, 25-48. <https://doi.org/10.18089/DAMeJ.2022.42.2>
- Çevik, S. (2022b). A dark literary tourist at the end of life: Tezer Özlü. *Tourism and Heritage Journal*, 4, 76-91. <https://doi.org/10.1344/THJ.2022.4.5>
- Dancausa, G., Hernández, R. D. ve Pérez, L. M. (2023). Motivations and constraints for the ghost tourism: A case study in Spain. *Leisure Sciences*, 45(2), 156-177. <https://doi.org/10.1080/01490400.2020.1805655>
- De Sousa, S. R. (2022). Bookshop tourism. S. Quinteiro ve M. J. Marques (Eds.), *Working Definitions in Literature and Tourism: A Research Guide* (ss. 13-14). Lit&Tour.
- Dündar, Y. (2022). Turizmin en karanlık yüzü: Sıcak savaş turizmi. A. Aydın ve T. Aydın (Eds.), *Sosyal Bilimlerde Akademik Analiz ve Tartışmalar*, (ss. 363-389). Gaziantep: Özgür Yayınları.
- European Cemeteries Route (t.y.). Cemeteries routes to explore. [URL: <https://cemeteriesroute.eu/cemeteries.aspx>] (Erişim 20 Ekim 2023).
- Foley, M. ve Lennon, J. J. (1996). JFK and dark tourism: A fascination with assassination. *International Journal of Heritage Studies*, 2(4), 198-211.

- Fornasari, C. ve Gabellieri, N. (2023). Following the detective: Investigating detective fiction-induced literary tourism by Italian readers. *Literary Geographies*, 9(2), 285-308.
- Frost, J. ve Frost, W. (2022). Travel writing. D. Buhalis (Ed.), *Encyclopedia of Tourism Management and Marketing* (ss. 607-610). Gloucester: Edward Elgar Yayınevi.
- Garcia, B. R. (2012). Management issues in dark tourism attractions: The case of ghost tours in Edinburgh and Toledo. *Journal of Unconventional Parks, Tourism & Recreation Research*, 4(1), 14-19.
- Gentile, R. ve Brown, L. (2015). A life as a work of art: Literary tourists' motivations and experiences at Il Vittoriale Degli Italiani. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 6(2), 25-47.
- Gibbs, J. (2008). Crime fiction: Around the world in 80 sleuths. [URL: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/features/crime-fiction-around-the-world-in-80-sleuths-873660.html>] (Erişim 25 Ekim 2023).
- Göral, R. (2018). *Turizmde Niş Pazarlar*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Herbert, D. (2001). Literary places, tourism and the heritage experience. *Annals of Tourism Research*, 28(2), 312-333. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(00\)00048-7](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(00)00048-7)
- Hoenselaars, T. ve Calvo, C. (2010). Introduction: Shakespeare and the cultures of commemoration. *Critical Survey*, 22(2), 1-10. <https://doi.org/10.3167/cs.2010.220201>
- Holloway, J. (2010). Legend-tripping in spooky spaces: Ghost tourism and infrastructures of enchantment. *Environment and Planning D: Society and Space*, 28(4), 618-637. <https://doi.org/10.1068/d9909>
- Hoppen, A., Brown, L. ve Fyall, A. (2014). Literary tourism: Opportunities and challenges for the marketing and branding of destinations? *Journal of Destination Marketing & Management*, 3, 37-47. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2013.12.009>
- Hunter, A. P. (2015). *Evocative Objects: A Reading of Resonant Things and Material Encounters in Victorian Writers' Houses/ Museums* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Edinburgh Üniversitesi.

- Isaac, R. K. ve Çakmak, E. (2014). Understanding visitor's motivation at sites of death and disaster: the case of former transit camp Westerbork, the Netherlands. *Current Issues in Tourism*, 17(2), 164-179. <https://doi.org/10.1080/13683500.2013.776021>
- Işık, M. ve Balcı, U. (2023). Mezarlık turizmi bağlamında yazar mezarları: Bir rota önerisi. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6(Special Issue-1), 1-19. <http://dx.doi.org/10.29228/cudes.68733>
- İslamoğlu, A. H. (2000). *Pazarlama Yönetimi: Stratejik ve Global Yaklaşım* (2. Basım). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Jenkins, I. S. ve Lund, K. A. (2022). Book towns and book festivals. D. Buhalis (Ed.), *Encyclopedia of Tourism Management and Marketing* (ss. 334-337). Gloucester: Edward Elgar Yayınevi.
- Keil, C. (2005). Sightseeing in the mansions of the dead. *Social & Cultural Geography*, 6(4), 479-494. <https://doi.org/10.1080/14649360500200197>
- Kelman, I. ve Dodds, R. (2009). Developing a code of ethics for disaster tourism. *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, 27(3), 272-296. <https://doi.org/10.1177/028072700902700304>
- Kılıç, B. ve Yozukmaz, N. (2020). A conceptual review of last chance tourism: The case of Turkey. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 68(3), 322-335. <https://doi.org/10.37741/t.68.3.6>
- Lemelin, H., Dawson, J., Stewart, E. J., Maher, P. ve Lueck, M. (2010). Last-chance tourism: The boom, doom, and gloom of visiting vanishing destinations. *Current Issues in Tourism*, 13(5), 477-493. <https://doi.org/10.1080/13683500903406367>
- Lennon, J. J. ve Foley, M. (1999). Interpretation of the unimaginable: the US Holocaust Memorial Museum, Washington, DC, and “dark tourism”. *Journal of Travel Research*, 38(1), 46-50. <https://doi.org/10.1177/004728759903800110>
- Light, D. (2007). Dracula tourism in Romania cultural identity and the state. *Annals of Tourism Research*, 34(3), 746-765. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2007.03.004>

- Light, D. (2017). Progress in dark tourism and thanatourism research: An uneasy relationship with heritage tourism. *Tourism Management*, 61, 275-301. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.01.011>
- Light, D., Richards, S. ve Ivanova, P. (2021). Exploring “gothic tourism”: A new form of urban tourism? *International Journal of Tourism Cities*, 7(1), 224-236. <https://doi.org/10.1108/IJTC-01-2020-0012>
- MacLeod, N. (2021). ‘A faint whiff of cigar’: The literary tourist’s experience of visiting writers’ homes. *Current Issues in Tourism*, 24(9), 1211–1226. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1765996>
- MacLeod, N., Hayes, D. ve Slater, A. (2009). Reading the landscape: The development of a typology of literary trails that incorporate an experiential design perspective. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 18(2-3), 154-172. <https://doi.org/10.1080/19368620802590183>
- Mansfield, C. (2015). *Researching Literary Tourism*. Plymouth, TKT: Shadows Books & Media.
- Mažeikienė, N. ve Gerulaitienė, E. (2018). Educational aspects of nuclear tourism: sites, objects and museums. *10th International Conference on Education and New Learning Technologies*, Palma, İspanya, 5668-5677.
- McEvoy, E. (2016). *Gothic Tourism*. Basingstoke: Palgrave.
- Miles, S. T. (2012). *Battlefield Tourism: Meanings and Interpretations* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Glasgow Üniversitesi.
- Mintel (2011). *Literary Tourism–International–September*. Mintel International Group.
- Mionel, V., Mionel, O. ve Țigu, G. (2023). Betting on dark literary tourism: Exploratory research on Sulina Town (Romania). *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 1-22. <https://doi.org/10.1080/19448953.2023.2233275>
- Naidu, S. (2013). Fears and desires in South African crime fiction. *Journal of Southern African Studies*, 39(3), 727-738. <https://doi.org/10.1080/03057070.2013.826070>

- Özüçetin, Y. ve Karagöz, K. (2018). Mehmet Âkif Ersoy'un ölümü ve ölüm yıl dönümü etkinlikleri. *Journal of International Social Research*, 11(58), 292-307. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2541>
- Öztürk, A. (2022). *Mekân – Duyu – Duygu Düzleminde Hafıza Mekanları: Sinop Cezaevi Müzesi ve Ankara Ulucanlar Cezaevi Müzesi Örnekleri* (Yayınlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Pécsek, B. (2015). City cemeteries as cultural attractions: Towards an understanding of foreign visitors' attitude at the national Graveyard in Budapest. *The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, 7(1), 44-61.
- Prideaux, B. (2007). Echoes of war: Battlefield tourism. C. Ryan (Ed.), *Battlefield Tourism: History, Place and Interpretation* (ss. 17-27). Routledge.
- Raine, R. (2013). A dark tourist spectrum. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 7(3), 242-256. <https://doi.org/10.1108/IJCTHR-05-2012-0037>
- Reijnders, S. (2011). Stalking the count: Dracula, fandom and tourism. *Annals of Tourism Research*, 38(1), 231-248. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.08.006>
- Robinson, M. (2002). Reading between the lines: Literature and the creation of touristic spaces. *Current Writing: Text and Reception in Southern Africa*, 14(1), 1–28. <https://doi.org/10.1080/1013929X.2002.9678112>
- Rolfes, M. (2009). Poverty tourism: Theoretical reflections and empirical findings regarding an extraordinary form of tourism. *GeoJournal*, 75, 421-442.
- Roskies, D. G. ve Diamant, N. (2012). *Holocaust Literature: A History and Guide*. UPNE.
- Ross, J. I. (2012). Touring imprisonment: A descriptive statistical analysis of prison museums. *Tourism Management Perspectives*, 4, 113-118. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2012.07.001>
- Sallay, Á., Mikházi, Z., Geccséné Tar, I. ve Takács, K. (2022). Cemeteries as a Part of Green Infrastructure and Tourism. *Sustainability*, 14(5), 2918. <https://doi.org/10.3390/su14052918>

- Sapiro, G. (2016). The metamorphosis of modes of consecration in the literary field: Academies, literary prizes, festivals. *Poetics*, 59, 5-19. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2016.01.003>
- Seaton, A. V. (1996). Guided by the dark: From thanatopsis to thanatourism. *International Journal of Heritage Studies*, 2(4), 234-244. <http://dx.doi.org/10.1080/13527259608722178>
- Sharpley, R. (2005). Travels to the edge of darkness: Towards a typology of dark tourism. C. Ryan, S. J. Page, M. Aicken (Eds.), *Taking Tourism to the Limits: Issues, Concepts and Managerial Perspectives* (ss. 217-228). Oxford: Elsevier.
- Shondell Miller, D. (2008). Disaster tourism and disaster landscape attractions after Hurricane Katrina: an auto-ethnographic journey. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 2(2), 115-131. <https://doi.org/10.1108/17506180810880692>
- Solakıs, K. ve Bellos, K. (2023). “Murder in mykonos”: Potentials and limitations of crime fiction literary tourism in Greece. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 21(5), 592-604. <https://doi.org/10.1080/14766825.2023.2204064>
- Squire, S. J. (1996). Literary tourism and sustainable tourism: Promoting ‘Anne of Green Gables’ in Prince Edward Island. *Journal of Sustainable Tourism*, 4(3), 119-134. <https://doi.org/10.1080/09669589608667263>
- Stone, P. R. (2006). A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 54(2), 145-160.
- Strange, C. ve Kempa, M. (2003). Shades of dark tourism: Alcatraz and Robben Island. *Annals of Tourism Research*, 30(2), 386-405. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(02\)00102-0](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(02)00102-0)
- Tarıncı, A. ve Kılıncı, C. Ç. (2019). Türkiye’deki hüzün turizmi destinasyonları üzerine teorik bir çalışma. S. Sönmez, E. Özçoban, D. Balkan, ve H. Karakuş (Eds.), *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler – 1: Alanında Yeni Ufuklar* (ss. 25-46). Ankara: Gece Akademi.
- [Tanrısever, C. \(2022\). Örnek Olaylarla Niş Turizm. Ankara: Detay Yayıncılık.](#)

- The Guardian (2013). The best crime-writing festivals around the world. [URL: <https://www.theguardian.com/travel/2013/jul/19/best-crime-festivals-around-the-world>] (Erişim 27 Ekim 2023).
- Uçkun, G. ve Çelttek, E. (2004). Niş pazarlama ve turizm sektöründe uygulanabilirliği. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 6(2).
- Ulucanlar Cezaevi Müzesi (t.y.). Ankara Merkez Kapalı (Ulucanlar) Cezaevi tarihçesi. [URL: <https://www.ulucanlarcezaevimuzesi.com.tr/tarihce/>] (Erişim 23 Ekim 2023).
- Van Es, N. ve Reijnders, S. (2016). Chasing sleuths and unravelling the metropolis: Analyzing the tourist experience of Sherlock Holmes' London, Philip Marlowe's Los Angeles and Lisbeth Salander's Stockholm. *Annals of Tourism Research*, 57, 113-125. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2015.11.017>
- Van Es, N. ve Reijnders, S. (2018). Making sense of capital crime cities: Getting underneath the urban facade on crime-detective fiction tours. *European Journal of Cultural Studies*, 21(4), 502-520. <https://doi.org/10.1177/1367549416656855>
- Venbrux, E. (2010). Cemetery tourism: Coming to terms with death? *La Ricerca Folklorica*, 61, 41-49.
- Westover, P. (2009). William Godwin, literary tourism, and the work of necromanticism. *Studies in Romanticism*, 48(2), 299-320.
- Westover, P. (2022). Literary pilgrimage. S. Quinteiro ve M. J. Marques (Eds.), *Working Definitions in Literature and Tourism: A Research Guide* (ss. 69-70). Lit&Tour.
- Xerri, D. (2018). Dark and literary: A tour to the Isle of the Dead. *Journal of Language and Cultural Education*, 6(2), 126-143. <https://doi.org/10.2478/jolace-2018-0020>
- Yan, B. J., Zhang, J., Zhang, H. L., Lu, S. J. ve Guo, Y. R. (2016). Investigating the motivation–experience relationship in a dark tourism space: A case study of the Beichuan earthquake relics, China. *Tourism Management*, 53, 108-121. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.09.014>
- Yılmaz, C. (2009). Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 1-15.

Yılmaz, H. (2023). *Destinasyon Pazarlama, Destinasyon Çekiciliği ve Turizm Gelişimi Aracı Olarak Hüziin Turizmi: Ankara İli Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Zhi, G. Y. J., Flaherty, G. T. ve Hallahan, B. (2019). Final journeys: exploring the realities of suicide tourism. *Journal of Travel Medicine*, 26(3), 1-3.
<https://doi.org/10.1093/jtm/taz016>

- 1. Çıkar Çatışması Beyanı:** Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- 2. Etik Kurul İzin Belgesi:** Çalışma kavramsal bir incelemeye dayandığından etik kurul iznine gerek bulunmamaktadır.

Extensive Summary

A Conceptual Examination of “Dark Literary Tourism” as a New Sub-Niche

Samet ÇEVİK

Bandırma Onyedi Eylül University, Erdek Vocational School,

Department of Tourism and Hotel Management

This study has been conducted to contribute to the understanding of dark literary tourism, a concept not yet utilized in the national tourism literature, and its development in national literature. Dark literary tourism can be broadly defined as “*travelling to black spots emerging through literary texts and author biographies*” (Baleiro and Coelho-Florent, 2023: 40).

Visiting the graves of authors as part of cemetery tourism stands out as a key aspect of dark literary tourism. Author graves, especially in Europe, hold a significant place among tourist attractions. The motivations of literary pilgrims who visit authors' graves include establishing closeness with the author, a desire for a mystical connection and communion, a wish to pay homage, a space for reflection, and leaving an offering (Brown, 2016; Raine, 2013).

The prisons where authors were once confined, created literary works, and now operate as museums constitute a significant element of dark literary tourism. Guided literary tours to these prison museums offer visitors a more profound insight into authors by incorporating excerpts from their literary works and showcasing a variety of video presentations. Especially when centred on authors detained for political reasons, these tours can inspire contemplation on human suffering (Baleiro, 2023a).

A significant component of dark literary tourism involves travels inspired by fictional works in the genres of gothic, crime, horror, and holocaust literature. Busby (2022) noted that within the darkest side of dark literary tourism, there are works associated with holocaust literature. Gothic tourism incorporates Gothic aesthetics, providing experiences centred around fear, thrill, and occasionally, chilling encounters. This type of tourism encompasses ghost tours, visits to haunted structures, and attractions that delve into themes of suffering and torture (Light et al., 2021). While Gothic literature encourages gothic tourism experiences through its

works and writers, a representative work of the gothic literature genre has given rise to a unique form of tourism through the movements it generates. The specific work in question is Bram Stoker's "Dracula", published in 1897. Light (2017) identified three main sources of motivation for engaging in Dracula tourism: being influenced by the literary work, being influenced by Dracula films, and having an interest in the supernatural dimensions of the Dracula phenomenon. Another significant element of dark literary tourism stemming from literary works is crime fiction. Van Es and Reijnders (2018) pointed to guided literary city tours as the foremost example of this tourism type. Commemorative events for authors should also be considered as an element of dark literary tourism. These events can take place within the context of literary festivals. Additionally, an important aspect that contributes to the evaluation of literary festivals within the realm of dark literary tourism is the organization of festivals specifically centered around crime fiction.

The type of literary tourism that encompasses travels to actual places associated with authors intersects with the types of dark tourism, including cemetery tourism, prison tourism, and holocaust tourism. This intersection reveals experiences such as establishing proximity and connection with the author, contemplating one's own life, learning about the conditions of the period, comparing the past to the present, empathizing with the author, and embarking on an inner journey (Baleiro and Coelho-Florent, 2023; Brown, 2016; Çetinsöz, 2017; Çevik, 2022b; Öztürk, 2022; Raine, 2013; Westover, 2009; Xerri, 2018). These experiences provided by dark literary tourism also indicate the educational function of this sub-niche. Baleiro (2023b) evaluated dark literary tourism in the context of remembrance education, a concept that encourages critical thinking about past painful events. Mionel et al. (2023) concluded that dark literary tourism plays a significant role in strengthening societal memory.

Literary travels to locations associated with fictional works or destinations based on the popularity of a particular work can inspire various types of dark tourism, such as holocaust tourism, ghost tourism, battlefield tourism, nuclear tourism, and many others. The primary motivation for these travels is the tourists' desire to compare their mental images with reality (Çevik, 2018; Fornasari and Gabellieri, 2023; Light, 2007; Reijnders, 2011). The majority of these works being adapted into films or TV series indicates that film-induced literary tourism also encourages dark literary tourism (Baleiro, 2023a; Busby and Devereux, 2015). Dark literary tourism is not only driven by the promotion of fictional works but is also influenced

by non-fictional works (Busby, 2022). For instance, tourists who read travel literature within the type of literary tourism may become willing to participate in types of dark tourism, such as last-chance tourism, poverty tourism, and battlefield tourism.

Future studies could include case studies on new products that can be developed within this sub-niche, as well as quantitative or qualitative research exploring visitor motivations and experiences.